

Follo distriktsrevisjon
Forvaltningsrevisjonsrapport

**Etterlevelse av etiske
retningslinjer**

Ski kommune

Del II – folkevalgte i Ski kommune

Forord

Forvaltningsrevisjon er en lovpålagt oppgave for Ski kommune etter Kommuneloven av 25. september 1992 med endringer av 12. desember 2003. Formålet med forvaltningsrevisjon er nedfelt i lovens § 77 nr. 4 som har følgende ordlyd:

Kontrollutvalget skal påse at kommunens eller fylkeskommunens regnskaper blir revidert på en betryggende måte. Kontrollutvalget skal videre påse at det føres kontroll med at den økonomiske forvaltning foregår i samsvar med gjeldende bestemmelser og vedtak, og at det blir gjennomført systematiske vurderinger av økonomi, produktivitet, måloppnåelse og virkninger ut fra kommunestyrets eller fylkestingets vedtak og forutsetninger (forvaltningsrevisjon).

Prosjektet er gjennomført i perioden august 2008 til november 2008. Follo distriktsrevisjon vil benytte anledningen til å takke kommunens kontaktperson og folkevalgte i Ski kommune som har bistått revisjonen i forbindelse med gjennomføringen av undersøkelsen. En spesiell takk også til Personalavdelingen som har bistått med den tekniske utsendelsen og innhenting av data vha spørreundersøkelsesverktøyet Questback.

Undersøkelsen har tatt utgangspunkt i tilsvarende prosjekt gjennomført av Trondheim kommunerevisjon i 2007.

Prosjektet er gjennomført av avdelingsleder Bjørn Tore Nedregård.

Steinar Neby
Revisjonssjef

Bjørn Tore Nedregård
Prosjektleder

2008

Innholdsfortegnelse

1	SAMMENDRAG	7
2	INNLEDNING	8
2.1	BAKGRUNN FOR PROSJEKTET	8
3	FORMÅL OG PROBLEMSTILLINGER	9
3.1	FORMÅL	9
3.2	PROBLEMSTILLINGER	9
3.3	AVGRENSNINGER	9
4	METODER OG GJENNOMFØRING	10
4.1	GJENNOMFØRING	10
4.2	UTVALG OG ANALYSE	10
4.3	RAPPORTENS OPPBYGGING	10
4.4	DATAENES PÅLITELIGHET OG GYLDIGHET	11
5	REVISJONSKRITERIER	12
5.1	I HVILKEN GRAD ER DE ETISKE RETNINGSLINJENE GJORT KJENT?	12
5.2	I HVILKEN GRAD BLIR DE ETISKE RETNINGSLINJENE ETTERLEVD?	12
5.3	AKTUELLE RISIKOOMRÅDER FOR BRUDD PÅ DE ETISKE RETNINGSLINJENE	13
5.4	ER DET ETABLERT KONTROLLRUTINER OG SYSTEMER SOM SIKRER AT DE ETISKE RETNINGSLINJENE ETTERLEVES?	13
6	TILTAK FOR Å GJØRE RETNINGSLINJENE KJENT	14
6.1	FAKTABESKRIVELSE	14
6.2	VURDERING.....	14
7	ETTERLEVELSE AV DE ETISKE RETNINGSLINJENE	15
7.1	FAKTABESKRIVELSE.....	15
7.2	VURDERING.....	16
8	RISIKOOMRÅDER FOR BRUDD PÅ DE ETISKE RETNINGSLINJENE	18
8.1	FAKTABESKRIVELSE.....	18
8.2	VURDERING.....	19
9	KONTROLLRUTINER	19
9.1	FAKTAGRUNNLAG	19
9.2	VURDERINGER.....	20
10	KONKLUSJON OG ANBEFALINGER	21
10.1	KONKLUSJON	21
10.2	ANBEFALINGER	22
	VEDLEGG A – TABELLER	23

1 Sammendrag

Forvaltningsrevisjonsprosjektet om etterlevelse av etiske retningslinjer i Ski kommune er gjennomført i henhold til vedtak i kontrollutvalget, sak 28/08.

Formålet med prosjektet har vært å kartlegge hvordan de etiske retningslinjene er fulgt opp og brukt, og om de har virket etter sin hensikt.

Generelt

Det er revisjonens oppfatning at det generelt er høy etisk bevissthet blant de folkevalgte i Ski kommune, og at retningslinjene i stor grad følges. Samtidig er det registrert noe mangelfull kjennskap til retningslinjene og enkelte forbedringsområder som kan være grunnlag for videre oppfølging.

Tiltak for å gjøre retningslinjene kjent

De hyppigste aktive tiltakene for å gjøre retningslinjene kjent, er utdeling av retningslinjene, informasjon på møter og informasjon ved tiltredelsen. Av 25 respondenter, svarer 16 at de har god eller svært god kjennskap til retningslinjene, 6 at de har middels god kjennskap og 3 at de har dårlig eller svært dårlig kjennskap til retningslinjene. 4 respondenter mener at retningslinjene ikke er gjort kjent. Tilbakemeldingen er tydelig på at implementeringen av retningslinjene er et lederansvar.

Etterlevelse av de etiske retningslinjene

Et stort flertall av de som har svart, mener at retningslinjene etterleves.

Vel 70 prosent opplever imidlertid sjelden eller svært sjelden diskuteres i politiske organer eller partigrupper. Dette kan med fordel gjøres til et mer sentralt element for å avklare grenser for akseptabel atferd og øke bevisstheten omkring retningslinjene.

Det ser ikke ut til at habilitetsproblemer eller tilbud og mottak av gaver og andre fordeler, er et hyppig forekommende problem.

Folkevalgte i kommunen ser ut til å overholde kravet om at reise- og oppholdsutgifter kun skal dekkes av kommunen selv.

Styreverv og økonomiske interesser blir i stor grad registrert i styrevervregisteret.

Risikoområder

De viktigste områdene som har størst risiko for brudd på retningslinjene, er konflikt mellom kommunens interesser og personlige interesser, uberettiget omtale av kommunen på en negativ måte, brudd på taushetsplikten, og at forhold som gjør at det kan stilles spørsmål ved den enkeltes habilitet, ikke blir tatt opp med det politiske organets leder. Disse områdene kan derfor være aktuelle som oppfølgingsområder i det videre arbeidet med de etiske retningslinjene.

Kontrollrutiner

Generelt virker det som om kontrollrutiner i liten grad er etablert.

2 Innledning

2.1 Bakgrunn for prosjektet

Kommunestyret i Ski vedtok som sak 0084/05 en plan for forvaltningsrevisjon for perioden 2006-2008. Av denne planen fremgår at det skal legges vekt på systematiske undersøkelser av om regelverket etterleves, herunder at kommunens etiske retningslinjer etterleves. Planen er i tråd med kontrollutvalgets analyse og anbefaling.

Ski kommune utarbeidet som en oppfølging av ”anbudssaken”, en tiltaksplan for å gjennomføre nødvendig forbedringsarbeide. Herunder ble det spesielt satt fokus på omdømme og omdømmebygging. I den sammenheng ble det vedtatt nye etiske retningslinjer for både kommunalt ansatte og folkevalgte. De nye retningslinjene ble vedtatt i kommunestyret som hhv sak 53/06 og 82/06.

På bakgrunn av plan for forvaltningsrevisjon og de nye etiske retningslinjene, vedtok kontrollutvalget i møte 13. mai 2008, sak 28/08, å gjennomføre forvaltningsrevisjonsprosjektet ”*Etterlevelse av etiske retningslinjer*” i Ski kommune for å gi en status i forhold til implementeringen av de nye retningslinjene. Prosjektet skal ha fokus på både folkevalgte og ansatte i kommunen.

Revisjonen har funnet det mest ryddig å fremstille prosjektet i to delrapporter. Del I omfatter de ansatte i kommunen og del II de folkevalgte.

3 Formål og problemstillinger

3.1 Formål

Formålet med prosjektet er å kartlegge hvordan de etiske retningslinjene er fulgt opp og brukt, og om de har virket etter sin hensikt:

3.2 Problemstillinger

Basert på kontrollutvalgets bestilling og formålet for prosjektet har revisjonen definert følgende problemstillinger:

- I. I hvilken grad er de etiske retningslinjene gjort kjent?
- II. I hvilken grad blir de etiske retningslinjene etterlevd?
- III. Er det etablert kontrollrutiner som sikrer at de etiske retningslinjene etterleves?

3.3 Avgrensninger

Revisjonen skal ikke vurdere om retningslinjene som helhet er hensiktsmessig utformet, men kan påpeke mangler som fremkommer gjennom revisjonen.

4 Metoder og gjennomføring

4.1 Gjennomføring

Undersøkelsen bygger i hovedsak på følgende kilder:

- Spørreundersøkelse blant folkevalgte i kommunen.
- Intervju med ordfører og kommunalsjef for Administrasjon.
- Styringsdokumenter i Ski kommune.

Med utgangspunkt i hovedområdene i de etiske retningslinjene, ble det utarbeidet et strukturert spørreskjema. For å sende ut spørreundersøkelsen, har vi benyttet oss av Questback. Dette er et webbasert verktøy for å utforme og distribuere spørreundersøkelse, samt innsamling og dataanalyse. Spørreskjema er sendt ut til respondentene via epost. Questback ivaretar anonymiteten til de som svarer på undersøkelsen. Hovedtyngden i revisjonen er basert på data innhentet ved hjelp av Questback. Fokuset er derfor etterlevelse av de etiske retningslinjene slik de folkevalgte i kommunen opplever det.

Spørreundersøkelsen ble sendt ut 14. okt, og avsluttet 29. okt. Det ble sendt ut 1 påminnelse til de som ikke hadde svart på undersøkelsen. Undersøkelsen ble sendt til 40 politikere og det ble mottatt 25 svar. Dette gir en svarprosent på 62,5 %.

Innhentede data er ikke etterprøvd mot andre kilder.

4.2 Utvalg og analyse

Revisjonen ønsket å få et bredest mulig tilfang av respondenter fra de mest sentrale politikergrupperingene i Ski kommune. Undersøkelsen var derfor tenkt å skulle sendes ut til medlemmene av kommunestyret og formannskapet, utvalg for tjenesteutvikling, utvalg for samfunn og miljø og det faste utvalg for plansaker. Av årsaker utenfor revisjonens kontroll, ble den kun sendt til 40 medlemmer av kommunestyret. Flere av disse sitter også som medlemmer i de andre utvalgene. Vi tror derfor ikke at konklusjonene ville blitt vesentlig endret om utvalget hadde vært noe større. Respondentene ble kategorisert etter kjønn og funksjon (styre-/ utvalgsleder eller medlem). De mottatte svarene fordeler seg på 8 kvinner og 17 menn. 3 av respondentene opplyser at de har en lederfunksjon, mens de øvrige er medlemmer i styre eller utvalg. Revisjonen har valgt ikke å skille på disse gruppene i analysen.

4.3 Rapportens oppbygging

Rapporten beskriver først hvilke kriterier revisjonen har lagt til grunn for å vurdere problemstillingene. Deretter følger de problemstillingene som er angitt i prosjektplanen ved at disse brukes som overskrifter. Under hver problemstilling følger en faktabeskrivelse av data fra undersøkelsen, etterfulgt av revisjonens vurderinger ift kriteriene. Revisjonen har i tillegg til disse problemstillingene også undersøkt hvilke risikoområder for brudd på retningslinjene som vurderes som mest aktuelle, og redegjort for dette under egen overskrift. Avslutningsvis trekkes konklusjoner ift problemstillingene, og på bakgrunn av dette fremmer revisjonen sine anbefalinger.

Tabeller med resultater fra spørreundersøkelsen, følger som vedlegg A.

Revisjonen har ikke funnet det riktig å sende rapporten på formell høring. For det første ville ikke rådmannen være riktig adressat for en slik høring da den reviderte part (politikere) ikke tilhører den kommunale forvaltningen som rådmannen er ansvarlig for. Alternativt måtte derfor rapporten ha blitt sendt til ordføreren på høring. Dernest ville dette formelt bli uryddig, da ordføreren som leder av kommunestyret tilhører et politisk organ som er overordnet kontrollutvalget, og som i sin tur evt skal behandle rapporten. Det vil derfor ikke være riktig at rapporten inneholder ordførerens vurderinger før denne behandlingen finner sted.

4.4 Dataenes pålitelighet og gyldighet

Kvalitetssikring av datagrunnlaget omfatter en vurdering av pålitelighet (reliabilitet) og gyldighet (validitet).

Pålitelighet er et uttrykk for hvor nøyaktig innsamling av data har vært, og at det ikke er skjedd systematiske feil underveis i innsamlingen. Questback registrerer og sammenfatter alle svarene, og ivaretar også anonymiteten til de som svarer. Spørreundersøkelsen har en svarprosent på 62,5 noe revisjonen mener er høyt nok til å kunne trekke konklusjoner på problemstillingene.

Det er også skrevet referat fra gjennomført intervju og dette er bekreftet av de intervjuede i ettertid.

Gyldighet brukes gjerne som et uttrykk for om vi har målt det vi ønsker å måle. Revisjonskriteriene tar utgangspunkt i de etiske retningslinjene, og spørsmålene i undersøkelsen fokuserer på disse.

Samlet sett mener vi at undersøkelsen gir en god indikasjon på hvordan de etiske retningslinjene er fulgt opp og brukt, og om de har virket etter sin hensikt.

5 Revisjonskriterier

Revisjonskriteriene er utledet av de etiske retningslinjene for folkevalgte i Ski kommune vedtatt av kommunestyret 6. sep 2006.

5.1 I hvilken grad er de etiske retningslinjene gjort kjent?

For å belyse problemstillingen er det interessant å kartlegge hvor god kjennskap de folkevalgte har til retningslinjene. De folkevalgtes vurderinger av egen kjennskap til de etiske retningslinjene gir et bilde av hvor levende retningslinjene er. For at de folkevalgte skal ha bevissthet omkring de etiske retningslinjene, er det dessuten avgjørende at det er gjennomført tiltak som forankrer disse blant de folkevalgte i kommunen. Dersom retningslinjene skal holdes levende, er det også viktig at ansvaret for dette er tydelig plassert. Revisjonen har derfor utledet følgende kriterier for å belyse dette spørsmålet:

- De folkevalgte må ha god kjennskap til retningslinjene.
- Det må være gjennomført tiltak som sikrer at retningslinjene er kjent.
- Det må være klart hvem som har ansvaret for at retningslinjene er kjent.

5.2 I hvilken grad blir de etiske retningslinjene etterlevd?

De etiske retningslinjene pålegger folkevalgte å ta avstand fra enhver uetisk forvaltningspraksis, og gir en rekke føringer for hvordan ulike situasjoner skal håndteres. Dette inkluderer forhold som habilitet, mottak av gaver og andre fordeler, dekning av reise- og oppholdsutgifter, lojalitet og taushetsplikt. Revisjonen har ønsket å fange opp informasjon både omkring etterlevelse av retningslinjene ut fra generelle betraktninger, og i forhold til de mer spesifikke forholdene som er berørt i retningslinjene. På bakgrunn av retningslinjene, har revisjonen utledet følgende kriterier for å belyse i hvilken grad retningslinjene blir etterlevd:

- De folkevalgte må oppleve at retningslinjene følges.
- Etiske problemstillinger tas opp til drøfting når det oppstår situasjoner som kan skape tvil ift om de er innenfor rammen av retningslinjene.
- De folkevalgte må håndtere habilitetsspørsmål på en ryddig og åpen måte.
- Folkevalgte i Ski kommune kan ikke motta gaver eller andre fordeler ut over oppmerksomheter av ubetydelig verdi.
- Reise- og oppholdsutgifter som påløper i forbindelse med deltagelse i faglige arrangementer og lignende, skal kun dekkes av kommunen.
- Folkevalgte er oppfordret til å registrere styreverv og økonomiske interesser i styrevervregisteret.
- Folkevalgte i Ski kommune skal ta avstand fra enhver uetisk forvaltningspraksis.

5.3 Aktuelle risikoområder for brudd på de etiske retningslinjene

De etiske retningslinjene inneholder dels føringer av generell karakter som stiller krav til holdninger hos folkevalgte i kommunen, og dels mer konkrete føringer for hva som er akseptabel/ikke akseptabel atferd. Kommunen bør også ha et bevisst forhold til hva som er risikoen for brudd på de etiske retningslinjene. Det bør derfor være gjort vurderinger mht hvilke områder det er risiko for brudd på de etiske retningslinjene, og kommunen bør ha iverksatt tiltak for å redusere denne risikoen.

Selv om det ikke er spesifisert i bestillingen fra kontrollutvalget, har revisjonen funnet det interessant å belyse hvilke områder de folkevalgte i Ski kommune selv oppfatter risikoen for brudd på de etiske retningslinjene som størst. Dette har vi gjort gjennom å ta inn følgende spørsmål som en del av undersøkelsen:

- Hvilke risikoområder mener du foreligger blant folkevalgte i forhold til brudd på de etiske retningslinjene?

5.4 Er det etablert kontrollrutiner og systemer som sikrer at de etiske retningslinjene etterleves?

Etablering av etiske retningslinjer er ikke tilstrekkelig for å sikre god etisk praksis i kommunen. Det må gjennomføres rutinemessige aktiviteter som sikrer at bevisstheten om etiske spørsmål og retningslinjene, vedlikeholdes. For å sikre etterlevelse bør det etableres kontrollrutiner. Uten etablerte kontrollrutiner øker risikoen for uønsket etisk atferd. Det er derfor viktig å undersøke i hvilken grad kontrollrutiner er etablert, type kontrollrutiner, og om rutinene vurderes som gode nok til å avdekke brudd på retningslinjene. Det er også av interesse å få belyst om det faktisk er avdekket brudd på retningslinjene, på hvilken måte dette skjedde og hvordan det ble håndtert.

Revisjonen har derfor utledet følgende kriterier for å belyse problemstillingen:

- Det bør være etablert kontrollrutiner som sikrer at de etiske retningslinjene etterleves.
- Dersom det avdekkes brudd på retningslinjene, må dette håndteres på en ryddig måte.

6 Tiltak for å gjøre retningslinjene kjent

6.1 Faktabeskrivelse

Revisjonen har spurt de folkevalgte om hvor god kjennskap de selv mener at de har til de etiske retningslinjene¹. Av svarene ser vi at 64 prosent mener at de har god eller svært god kjennskap til de etiske retningslinjene. 12 prosent har svart dårlig eller svært dårlig, mens 24 prosent svarer middels god kjennskap til retningslinjene.

Et flertall av respondentene, opplever at det er gjort tiltak for å gjøre retningslinjene kjent². 16 prosent mener imidlertid at retningslinjene ikke er gjort kjent. Enkelte (3 av 4 i gruppen ”annet”) har også vist til at de har vært med å lage retningslinjene. De tre hyppigste måtene som retningslinjene er gjort kjent på, er utdeling av retningslinjene, informasjon på møter og ved tiltredelsen til politisk verv.

Når det gjelder ansvaret for å gjøre retningslinjene kjent³, mener den største gruppen (48 %) at dette er ansvar som ordføreren har. 28 prosent mener også at det er de folkevalgte selv som må ta ansvaret for at de etiske retningslinjene er kjent, og 12 prosent mener at rådmannen har et ansvar for dette.

Revisjonen har også gjennom intervju fått bekreftet at ordføreren tar initiativ til å gjøre nye representanter kjent med retningslinjene.

6.2 Vurdering

Revisjonen mener at de folkevalgte må ha god kjennskap til retningslinjene. Ut fra respondentenes egen vurdering, er det 64 prosent som mener de har det. Følgelig er det 36 prosent som selv angir at de ligger under en slik ambisjon, hvorav 12 prosent mener de har dårlig eller svært dårlig kjennskap til retningslinjene. Vi mener at andelen som mener de har god eller svært god kjennskap til retningslinjene, bør være høyere.

Det fremgår av undersøkelsen at de etiske retningslinjene blir tatt opp gjennom ulike tiltak og i ulike sammenhenger. Samtidig finner revisjonen grunn til å peke på at ca 16 prosent av respondentene mener at dette faktisk ikke gjøres. Dette kan tyde på at de tiltakene som gjennomføres er for lite spisset mot retningslinjene eller at grupper faller utenfor de tiltak som gjennomføres. Revisjonen mener det er viktig at de etiske retningslinjene blir adressert på en slik måte at de treffer alle. I tillegg til konkrete tiltak som kurs og seminarer, er det også viktig at etiske dilemmaer kontinuerlig tas opp internt for å klarlegge hva som er rett og galt når situasjoner oppstår.

Undersøkelsen gir en tydelig tilbakemelding på at implementeringen av retningslinjene er et lederansvar. Samtidig er det et visst sprik ift hvem respondentene mener har ansvaret for å gjøre retningslinjene kjent. Vi mener derfor det er behov for å klargjøre hvem det er som har dette ansvaret. Etter revisjonens vurdering, bør hovedansvaret ligge hos ordføreren. Derneft kan også andre i lederfunksjoner gis et ansvar for at retningslinjene er implementert og holdes levende.

---

¹ Jfr tabell 1

² Jfr tabell 2

³ Jfr tabell 3

7 Etterlevelse av de etiske retningslinjene

7.1 Faktabeskrivelse

7.1.1 I hvilken grad etterleves retningslinjene?

For å belyse problemstillingen om etterlevelse av de etiske retningslinjene, har revisjonen innledningsvis bedt de folkevalgte om å svare på et generelt spørsmål om hvordan de mener at de etiske retningslinjene for folkevalgte i Ski kommune etterleves⁴. 88 % av respondentene mener at retningslinjene følges i stor eller noen grad. Kun 1 av 25 respondenter mener at de følges i liten grad, og 2 respondenter svarer at de følges i middels grad.

7.1.2 Drøfting av etiske problemstillinger

Når det gjelder drøfting av etiske problemstillinger i politiske organer eller partigrupper, svarer et flertall (72 %) at dette er noe som gjøres sjelden eller svært sjelden⁵. 28 % viser til at etiske dilemmaer er blitt tatt opp til drøfting ofte eller svært ofte de to siste årene.

7.1.3 Habilitet

De folkevalgtes forhold til habilitet er et viktig punkt i de etiske retningslinjene. På spørsmål om hvor ofte det har skjedd at respondentene har vært inhabil ift saker som har vært til behandling i løpet av de siste to årene⁶, svarer kun 1 av 25 respondenter at dette har skjedd ofte. Spørsmålsstillingen gir ingen føringer for hva som skal forstås med ”ofte”, og dette er derfor besvart ut fra den enkelte respondentens skjønn. Revisjonen har også registrert at 20 prosent vurderer dette som noe som har forekommet svært sjelden, og 64 prosent svarer at det aldri har forekommet.

Retningslinjene sier også at tvilstilfeller skal tas opp med det politiske organets leder. Etter hva undersøkelsen viser⁷, er dette noe som ikke skjer ofte. Kun 2 av 25 respondenter mener at de har gjort dette ofte de to siste årene, 28 prosent svarer sjelden, mens 64 prosent svarer at dette er noe de svært sjelden eller aldri gjør.

7.1.4 Tilbud om gaver eller fordeler

De etiske retningslinjene er også tydelig på å presisere at folkevalgte skal vise varsomhet i forbindelse med tilbud om gaver og andre personlige fordeler, og gir også føringer for hvordan de folkevalgte skal forholde seg til dette. For å undersøke om dette oppleves som et reelt problem, har revisjonen derfor spurt om respondentene som folkevalgte i løpet av de siste to årene fått tilbud om gaver eller fordeler utover oppmerksomheter av ubetydelig verdi (reklamemateriell, blomster o.l.).⁸ Av svarene ser vi at 2 oppgir at dette har skjedd svært sjelden, mens de resterende hevder at det aldri har skjedd.

---

⁴ Jfr tabell 4

⁵ Jfr tabell 5

⁶ Tabell 6

⁷ Tabell 7

⁸ Tabell 8

2 av 25 mener dessuten å vite at andre folkevalgte har mottatt gaver eller fordeler i jobben sin i løpet av de to siste årene⁹.

7.1.5 Dekning av reiser eller andre fordeler

Det fremgår også av retningslinjene at reise- og oppholdsutgifter som påløper i forbindelse med faglige arrangementer og lignende, som hovedregel skal dekkes av kommunen. Samtlige respondenter oppgir at de aldri har fått tilbud om dekning av slike utgifter.¹⁰

Det er heller ingen som opplyser at de vet om andre som har fått dekket reise- og oppholdsutgifter¹¹.

7.1.6 Registrering i styrevervregisteret

Ski kommune har også lagt til rette for at den enkelte folkevalgte kan oppgi sine styreverv og økonomiske interesser som kan ha betydning for deres politiske virksomhet. Dette er etablert som en frivillig ordning, og registreringen gjøres gjennom nettstedet styrevervregisteret.no.

Revisjonen har derfor undersøkt om det er gitt slike opplysninger til styrevervregisteret¹². De fleste (80 %) svarer at de har gitt opplysninger om verv og økonomiske interesser til styrevervregisteret. 4 respondenter svarer at de ikke har slike interesser, og kun 1 av 25 respondenter mener at dette er en privatsak som ikke vedkommer andre.

7.1.7 Holdning til uetisk forvaltningspraksis

Rent generelt påhviler det de folkevalgte å være seg bevisst at de danner grunnlaget for innbyggernes tillit og holdning til kommunen. De skal derfor ta avstand fra enhver uetisk forvaltningspraksis. Revisjonen har derfor spurt hvor bevisst de mener at folkevalgte er i å ta avstand fra uetisk forvaltningspraksis¹³.

Resultatene viser at 96 prosent mener at folkevalgte generelt er bevisste på dette. Kun 1 av 25 respondenter mener at folkevalgte er lite bevisste på dette.

7.2 Vurdering

Generelt ser det ut til at det er høy etisk bevissthet blant folkevalgte i Ski kommune. Kun 1 av respondentene mener at retningslinjene etterleves i liten grad.

Samtidig ser vi at et flertall oppgir at etiske retningslinjer sjelden eller svært sjelden blir drøftet i politisk organ eller partigruppe. I det daglige kan det være mange tvilstilfeller hvor retningslinjene ikke gir et entydig svar på hva som er akseptabel atferd. Enkeltmenneskenes oppfatning om dette kan være forskjellig. I tillegg er kulturen på det enkelte sted ("slik har vi alltid gjort det hos oss") med på å etablere normer for atferd. Revisjonen mener derfor det er viktig å holde en levende debatt omkring etiske problemstillinger, relatert til de vedtatte retningslinjene. En slik diskusjon kan også ta utgangspunkt i de risikoområdene for brudd på

---

⁹ Tabell 9

¹⁰ Tabell 10

¹¹ Tabell 11

¹² Jfr Tabell 12

¹³ Jfr Tabell 13

retningslinjene som er identifisert (ref Tabell 14). Dette vil være med på å øke bevisstheten om etikk generelt, og etablere standard for hva som er akseptabel/uakseptabel atferd.

Habilitet er et sentralt element i retningslinjene. Folkevalgte skal vurdere egen rolle i sakene, og ta tvilstilfeller opp med det politiske organets leder når det oppstår situasjoner som gjør at det kan stilles spørsmål om habilitet. Kun 1 av respondentene oppgir at han/hun har vært inhabil ofte, mens 2 svarer at de har diskutert egen habilitet ofte med ordfører eller leder av det politiske organet de er valgt inn i. Undersøkelsen gir ikke svar på hvordan de situasjoner hvor spørsmål om habilitet ble reist, faktisk ble løst. Revisjonen tolker de mottatte svarene til at spørsmål om habilitet er et forhold som ikke forekommer ofte, og at det derfor sjelden blir tatt opp som en konkret sak med overordnet. Det er likevel viktig å vedlikeholde den enkeltes oppmerksomhet ift situasjoner som kan skape habilitetsproblemer.

Mottak av gaver og andre fordeler er også gitt et sentralt fokus i retningslinjene. Ut fra de mottatte svarene, skjer det i liten grad at folkevalgte får tilbud om gaver, og det er heller ikke utbredt å motta slike gaver. Revisjonen har ikke definert hva som skal betraktes som gaver, men holdt seg til den definisjonen som retningslinjene gir ("...utover oppmerksomheter av ubetydelig verdi, så som reklamemateriell, blomster og lignende"). Svarene fra den enkelte gir derfor rom for tolkning ift hva som er uakseptabelt. Samtidig er overtramp ift denne normen, svært belastende for både kommune og folkevalgte. Selv om tallene er lave, må det derfor være en ambisjon at mottak av gaver og andre fordeler i strid med reglene, skal være null. Det blir etter revisjonens vurdering derfor viktig at de folkevalgte har en løpende dialog om hva som er akseptabelt i forhold til retningslinjene. Vi mener også at åpenhet er et viktig element i en slik diskusjon. Dersom forholdet ikke tåler offentlighet, både internt og eksternt, er det sannsynligvis heller ikke uproblematisk.

I retningslinjene legges det også vekt på at reise- og oppholdsutgifter som påløper i forbindelse med deltagelse i faglige arrangementer og lignende, kun skal dekkes av kommunen selv. De mottatte svarene er entydige i forhold til at dette er noe som folkevalgte overholder.

Når det gjelder registrering styreverv og økonomiske interesser, ser det ut til at dette er noe som de folkevalgte følger opp i stor grad.

Over 90 % mener at de folkevalgte er mer enn middels bevisst ift å ta avstand fra enhver uetisk forvaltningspraksis. Revisjonen tolker dette som at det generelt er en god etisk bevissthet blant de folkevalgte i kommunen.

8 Risikoområder for brudd på de etiske retningslinjene

8.1 Faktabeskrivelse

Tabell 14: Hvilke risikoområder mener du foreligger blant folkevalgte i forhold til brudd på de etiske retningslinjene?(mulighet for flere kryss)

Alternativer	Prosent	Verdi
Konflikt mellom kommunens interesser og personlige interesser.	79,2 %	19
Personlige opplysninger som mottas i forbindelse med behandling av saker i kommunen, brukes til personlig vinning.	25,0 %	6
Forhold som gjør at det kan stilles spørsmål om den enkeltes habilitet, blir ikke tatt opp med det politiske organets leder.	41,7 %	10
Sensitive opplysninger blir ikke behandlet på en tilstrekkelig varsom måte.	29,2 %	7
Folkevalgte er ikke tilstrekkelig varsom i forbindelse med tilbud om gaver og andre fordeler.	4,2 %	1
Ordfører kontaktes ikke ved tilbud om gaver utover ubetydelig verdi.	8,3 %	2
Beverting og representasjon ut over det som er normalt i et samarbeidsforhold	16,7 %	4
Andre enn kommunen selv dekker reise- og oppholdsutgifter som påløper i forbindelse med deltagelse i faglige arrangementer og lignende.	8,3 %	2
Bruk av kommunens brevhode og logo til privat korrespondanse.	12,5 %	3
Utnyttelse av egen posisjon i vinnings hensikt	25,0 %	6
Uberettiget omtale av kommunen på en negativ måte	50,0 %	12
Folkevalgte gir ikke alltid offentligheten korrekte og tilstrekkelige opplysninger av bekvemmelighetsgrunner eller andre årsaker	33,3 %	8
Informasjon som blir gitt knyttet til kommunens tjenester og lignende, er ikke korrekt og pålitelig	20,8 %	5

Brudd på taushetsplikten	45,8 %	11
Annet, beskriv	0,0 %	0
Total		24

Revisjonen har også undersøkt hvilke risikoområder folkevalgte i Ski kommune mener foreligger i forhold til brudd på de etiske retningslinjene. Respondentene vurderer at det er størst risiko forbundet med:

- konflikt mellom kommunens interesser og personlige interesser (79,2 %)
- uberettiget omtale av kommunen på en negativ måte (50 %)
- brudd på taushetsplikten (45,8 %)
- forhold som gjør at det kan stilles spørsmål om den enkeltes habilitet, blir ikke tatt opp med det politiske organets leder (41,7 %)

Områdene som vurderes å ha lavest risiko, er:

- bruk av kommunens logo og brevhode til privat korrespondanse (12,5 %)
- ordfører kontaktes ikke ved tilbud om gaver utover ubetydelig verdi (8,3 %)
- andre enn kommunens selv dekker reise- og oppholdsutgifter som påløper i forbindelse med deltagelse i faglige arrangementer og lignende (8,3 %)
- Folkevalgt er ikke tilstrekkelig varsom i forbindelse med tilbud om gaver utover ubetydelig verdi (4,2 %).

8.2 Vurdering

Revisjonen har merket seg at konflikt mellom kommunens interesser og personlige interesser er det risikoområdet som flest av de folkevalgte mener foreligger i forhold til brudd på retningslinjene.

Til tross for at spørsmål om habilitet er et forhold som ikke forekommer ofte, og at det derfor sjelden blir tatt opp som konkret sak med overordnet, vurderes også dette som et område forbundet med høy risiko for brudd på retningslinjene.

Etter revisjonens mening bør særlig de områdene som har høy risikovurdering, være områder som kommunen bør fokusere nærmere på i sitt videre arbeide med de etiske retningslinjene.

9 Kontrollrutiner

9.1 Faktagrunnlag

9.1.1 Etablering av kontrollrutiner

De etiske retningslinjene sier lite om kontrollrutiner. Revisjonen har likevel spurt de folkevalgte om de opplever at dette er etablert. Kun 1 av respondentene mener at det er etablert kontrollrutiner som sikrer at retningslinjene etterleves. De resterende 24 respondentene svarer enten nei eller vet ikke på spørsmålet¹⁴.

¹⁴ Jfr Tabell 15

Den ene personen som mener at kontrollrutiner er etablert, henviser til at etiske tvilstilfeller tas opp til diskusjon i politisk organ og/eller partigruppe, og at det sendes brev til avsender ved retur av gave. Denne personen mener også at kontrollrutinene er gode nok til å avdekke brudd på de etiske retningslinjene.

Revisjonen har også spurt de som har svart at det ikke er etablert kontrollrutiner (10 stk - jfr Tabell 15), hva årsaken er til at dette ikke er gjort¹⁵. Halvparten av respondentene svarer at dette er fordi de ikke har ressurser til å etablere og følge opp kontrollrutiner. 40 prosent mener at årsaken er at de har lite fokus på kontroll. En svarer at han ikke har fått med seg hva årsaken til dette er.

9.1.2 Brudd på retningslinjene

Revisjonen har også spurt de folkevalgte om det er avdekket brudd på retningslinjene blant de folkevalgte¹⁶. 12 prosent (3 stk) svarer ”ja” på dette, 44 prosent (11 stk) svarer ”nei”, og den samme andel svarer ”vet ikke”.

I følge de som har svart ”ja”, har 1 svart at dette skjer av og til (ca 1 gang pr mnd) og 2 svarer sjelden (1 gang pr halvår)¹⁷. Bruddene ser ut til å være avdekket gjennom ekstern varsling (aktører utenfor kommunen)¹⁸. Det ser ikke ut til at disse bruddene har medført noen reaksjon¹⁹.

9.2 Vurderinger

Et flertall på 96 prosent svarer at det enten ikke er etablert kontrollrutiner, eller at de ikke vet om de finnes. Vi registrerer også at retningslinjene ikke sier noe om kontroll- og sanksjonstiltak. At så mange (56 %) ikke vet om det er etablert kontrollrutiner, kan tyde på at de kontrollrutinene som måtte finnes, ikke oppfattes å dekke området etikk eller at de oppfattes som uegnet til å avdekke brudd på de etiske retningslinjene. Det fremstår derfor som om det generelt er noe liten bevissthet omkring kontrollrutiner ift de etiske retningslinjene.

Revisjonen tolker det lave antallet brudd som at retningslinjene i stor grad følges.

Revisjonen mener at kontrollrutiner er viktige for å sikre etterlevelse ved at de øker sannsynligheten for å avdekke brudd og bidrar til at retningslinjene holdes levende. Vi mener derfor at kommunen bør vektlegge å ha gode skriftlige kontrollrutiner på de områdene som er fremhevet i retningslinjene, og at etterlevelse av etiske retningslinjer blir tydeliggjort i eksisterende rutiner. Vi ser også en nytteverdi i å etablere systemer som registrerer brudd på retningslinjene for å gi et bilde av risikoområder det bør fokuseres på.

---

¹⁵ Jfr Tabell 16

¹⁶ Jfr Tabell 17

¹⁷ Jfr Tabell 18

¹⁸ Jfr Tabell 19

¹⁹ Jfr Tabell 20

10 Konklusjon og anbefalinger

10.1 Konklusjon

Generelt

Det er revisjonens oppfatning at det generelt er høy etisk bevissthet blant de folkevalgte i Ski kommune, og at retningslinjene i stor grad følges. Samtidig er det registrert noe mangelfull kjennskap til retningslinjene og enkelte forbedringsområder som kan være grunnlag for videre oppfølging.

Kjennskap til de etiske retningslinjene

36 prosent av respondentene svarer at de har middels eller dårligere kjennskap til de etiske retningslinjene. 16 prosent opplever heller ikke at det er iverksatt spesielle tiltak som gjør tiltakene kjent. Undersøkelsen gir en tydelig tilbakemelding på at det er et lederansvar å sørge for at retningslinjene implementeres, men at det er et visst sprik ift hvem respondentene mener har dette ansvaret. Dette bør klargjøres.

Etterlevelse av de etiske retningslinjene

Et stort flertall av respondentene mener at de etiske retningslinjene etterleves.

Vel 70 prosent opplever at etiske dilemmaer sjelden eller svært sjelden diskuteres i politiske organer eller partigrupper. Dette kan med fordel gjøres til et mer sentralt element for å avklare grenser for akseptabel atferd og øke bevisstheten omkring retningslinjene.

Det ser ikke ut til at habilitetsproblemer forekommer ofte. Det er likevel viktig å vedlikeholde en høy bevissthet omkring dette blant kommunens folkevalgte.

På samme måte har vi i liten grad registrert at tilbud og mottak av gaver og andre fordeler er et hyppig forekommende problem.

Folkevalgte i kommunen ser ut til å overholde kravet om at reise- og oppholdsutgifter kun skal dekkes av kommunen selv.

Styreverv og økonomiske interesser blir i stor grad registrert i styrevervregisteret.

Risikoområder

De viktigste områdene som har størst risiko for brudd på retningslinjene, er konflikt mellom kommunens interesser og personlige interesser, uberettiget omtale av kommunen på en negativ måte, brudd på taushetsplikten, og at forhold som gjør at det kan stilles spørsmål ved den enkeltes habilitet, ikke blir tatt opp med det politiske organets leder. Disse områdene kan derfor være aktuelle som oppfølgingsområder i det videre arbeidet med de etiske retningslinjene.

Kontrollrutiner

Et flertall vet ikke om det er etablert kontrollrutiner, noe revisjonen mener kan tolkes til at etablerte kontrollrutiner ikke oppfattes til å dekke området etikk, eller at de er uegnet til å avdekke brudd på retningslinjene. Generelt virker det som om kontrollrutiner i liten grad er etablert.

10.2 Anbefalinger

Revisjonen anbefaler at:

- Ski kommune iverksetter tiltak for å involvere de folkevalgte og øke kjennskapen til de etiske retningslinjene. Ansvar for å gjøre retningslinjene kjent må klargjøres. Revisjonen mener at ordføreren har et hovedansvar for dette.
- Det må være rom for diskusjon og åpenhet omkring etiske dilemmaer i det politiske miljø. Forhold som habilitet, taushetsplikt og lojalitet kan være en del av slike diskusjoner.
- Ski kommune bør etablere skriftlige kontrollrutiner på de hovedområdene som er fremhevet i retningslinjene.

Vedlegg A – Tabeller

Tabell 1. Hvor god kjennskap har du til de etiske retningslinjene for folkevalgte i Ski kommune?

Alternativer	Prosent	Verdi
Svært god	16,0 %	4
God	48,0 %	12
Middels god	24,0 %	6
Dårlig	8,0 %	2
Svært dårlig	4,0 %	1
Total		25

Tabell 2. På hvilken måte er de etiske retningslinjene gjort kjent for deg? (Mulighet for flere kryss)

Alternativer	Prosent	Verdi
Ved tiltredelsen til mitt politiske verv	20,0 %	5
Opplæring/kurs	16,0 %	4
Informasjon på møter	36,0 %	9
De etiske retningslinjene er utdelt	44,0 %	11
Informasjon på kommunens hjemmeside	4,0 %	1
De etiske retningslinjene er ikke gjort kjent	16,0 %	4
Annet, spesifiser her	16,0 %	4
Total		38

Tabell 3. Hvem mener du har ansvaret for at de etiske retningslinjene er kjent blant de folkevalgte?

Alternativer	Prosent	Verdi
De folkevalgte selv	28,0 %	7
Ledere for de politiske organene	0,0 %	0
Ordfører	48,0 %	12
Gruppeledere for de politiske partiene	8,0 %	2
Rådmannen	12,0 %	3
Annet, spesifiser her	4,0 %	1
Total		25

Tabell 4. I hvor stor grad mener du de etiske retningslinjene for folkevalgte i Ski kommune etterleves

Alternativer	Prosent	Verdi
I stor grad	60,0 %	15
I noen grad	28,0 %	7
I middels grad	8,0 %	2
I liten grad	4,0 %	1
Følges ikke	0,0 %	0
Total		25

Tabell 5. Hvor ofte har etiske dilemmaer/problemstillinger blitt drøftet i politisk organ eller partigruppe i løpet av de siste to årene?

Alternativer	Prosent	Verdi
Svært ofte	8,0 %	2
Ofte	20,0 %	5
Sjelden	60,0 %	15
Svært sjelden	12,0 %	3
Aldri	0,0 %	0
Total		25

Tabell 6. Hvor ofte har det skjedd at du har vært inhabil ift saker som har vært til behandling i løpet av de siste to årene?

Alternativer	Prosent	Verdi
Svært ofte	0,0 %	0
Ofte	4,0 %	1
Sjelden	12,0 %	3
Svært sjelden	20,0 %	5
Aldri	64,0 %	16
Total		25

Tabell 7. Hvor ofte har du diskutert din egen habilitet med ordføreren eller lederen for det organet du er valgt inn i, i løpet av de to siste årene?

Alternativer	Prosent	Verdi
Svært ofte	0,0 %	0
Ofte	8,0 %	2
Sjelden	28,0 %	7
Svært sjelden	28,0 %	7
Aldri	36,0 %	9
Total		25

Tabell 8. Har du som folkevalgt i løpet av de siste to årene fått tilbud om gaver eller fordeler utover oppmerksomheter av ubetydelig verdi (reklamemateriell, blomster o l)?

Alternativer	Prosent	Verdi
Svært ofte	0,0 %	0
Ofte	0,0 %	0
Sjelden	0,0 %	0
Svært sjelden	8,0 %	2
Aldri	92,0 %	23
Total		25

Tabell 9. Vet om noen andre folkevalgte som har mottatt gaver som folkevalgt i løpet av de siste to årene utover oppmerksomheter av ubetydelig verdi?

Alternativer	Prosent	Verdi
Ja	8,0 %	2
Nei	92,0 %	23
Total		25

Tabell 10. Har du i løpet av de siste to år som folkevalgt fått tilbud om dekning av reise- og oppholdsutgifter fra andre enn kommunen selv?

Alternativer	Prosent	Verdi
Svært ofte	0,0 %	0
Ofte	0,0 %	0
Sjelden	0,0 %	0
Svært sjelden	0,0 %	0
Aldri	100,0 %	25
Total		25

Tabell 11. Vet du om noen andre folkevalgte som i løpet av de siste to år uten godkjenning har fått dekket reise- og oppholdsutgifter fra andre enn kommunen selv?

Alternativer	Prosent	Verdi
Ja	0,0 %	0
Nei	100,0 %	25
Total		25

Tabell 12. Har du gitt opplysninger om egne styreverv og økonomiske interesser til styrevervregisteret?

Alternativer	Prosent	Verdi
Ja	80,0 %	20
Nei, jeg har ingen slike interesser	16,0 %	4
Nei, dette er en privatsak som ikke vedkommer andre	4,0 %	1
Nei, men jeg vurderer å gjøre det	0,0 %	0
Nei	0,0 %	0
Total		25

Tabell 13. Hvor bevisst mener du at folkevalgte er i å ta avstand fra uetisk forvaltningspraksis?

Alternativer	Prosent	Verdi
Svært bevisst	56,0 %	14
Noe bevisst	36,0 %	9
Middels bevisst	4,0 %	1
Lite bevisst	4,0 %	1
Ikke bevisst	0,0 %	0
Total		25

Tabell 14: Hvilke risikoområder mener du foreligger blant folkevalgte i forhold til brudd på de etiske retningslinjene?(mulighet for flere kryss)

Alternativer	Prosent	Verdi
Konflikt mellom kommunens interesser og personlige interesser.	79,2 %	19
Personlige opplysninger som mottas i forbindelse med behandling av saker i kommunen, brukes til personlig vinning.	25,0 %	6
Forhold som gjør at det kan stilles spørsmål om den enkeltes habilitet, blir ikke tatt opp med det politiske organets leder.	41,7 %	10
Sensitive opplysninger blir ikke behandlet på en tilstrekkelig varsom måte.	29,2 %	7
Folkevalgte er ikke tilstrekkelig varsom i forbindelse med tilbud om gaver og andre fordeler.	4,2 %	1
Ordfører kontaktes ikke ved tilbud om gaver utover ubetydelig verdi.	8,3 %	2
Beverting og representasjon ut over det som er normalt i et samarbeidsforhold	16,7 %	4
Andre enn kommunen selv dekker reise- og oppholdsutgifter som påløper i forbindelse med deltagelse i faglige arrangementer og lignende.	8,3 %	2
Bruk av kommunens brevhode og logo til privat korrespondanse.	12,5 %	3
Utnyttelse av egen posisjon i vinnings hensikt	25,0 %	6
Uberettiget omtale av kommunen på en negativ måte	50,0 %	12
Folkevalgte gir ikke alltid offentligheten korrekte og tilstrekkelige opplysninger av bekvemmelighetsgrunner eller andre årsaker	33,3 %	8
Informasjon som blir gitt knyttet til kommunens tjenester og lignende, er ikke korrekt og pålitelig	20,8 %	5
Brudd på taushetsplikten	45,8 %	11
Annet, beskriv	0,0 %	0
Total		24

Tabell 15. Er det etablert kontrollrutiner som sikrer at de etiske retningslinjene for folkevalgte etterleves?

Alternativer	Prosent	Verdi
Ja	4,0 %	1
Nei	40,0 %	10
Vet ikke	56,0 %	14
Total		25

Tabell 16. Hva er årsaken til at det ikke er etablert kontrollrutiner?

Alternativer	Prosent	Verdi
Vi har lite fokus på kontroll	40,0 %	4
Det er liten risiko for brudd på de etiske retningslinjene	0,0 %	0
Vi har gode saksbehandlingsrutiner som reduserer behovet for kontrollrutiner	0,0 %	0
Vi har ikke ressurser til å etablere og følge opp kontrollrutiner	50,0 %	5
Andre årsaker, beskriv	10,0 %	1
Total		11

Tabell 17. Er det avdekket brudd på de etiske retningslinjene blant de folkevalgte?

Alternativer	Prosent	Verdi
Ja	12,0 %	3
Nei	44,0 %	11
Vet ikke	44,0 %	11
Total		25

Tabell 18. Hvor ofte blir de etiske retningslinjene brutt?

Alternativer	Prosent	Verdi
Svært ofte (mer enn 4-5 ganger pr mnd)	0,0 %	0
Ofte (2-3 ganger pr mnd)	0,0 %	0
Av og til ca 1 gang pr mnd)	33,3 %	1
Sjelden (en gang pr halvår)	66,7 %	2
Sjeldnere	0,0 %	0
Total		3

Tabell 19. Hvordan har brudd på de etiske retningslinjene blitt avdekket?

Alternativer	Prosent	Verdi
Gjennom egne kontrollrutiner	0,0 %	0
Intern varsling (ansatte i kommunen)	0,0 %	0
Ekstern varsling (aktører utenfor kommunen)	100,0 %	3
Ble tilfeldig avdekket	0,0 %	0
Annet, -beskriv	0,0 %	0
Total		3

Tabell 20. Hvordan ble brudd på de etiske retningslinjene håndtert?

Alternativer	Prosent	Verdi
Ingen reaksjon	100,0 %	3
Forholdet ble sanksjonert internt	0,0 %	0
Forholdet ble politianmeldt	0,0 %	0
Annet, beskriv	0,0 %	0
Total		3